

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ – Α ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ –
ΜΕΡΟΣ 2

Α. ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ
ΜΑΘΗΜΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ & ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Παιδιά,

Καλησπέρα σας! Με το παρόν σας αποστέλλω μερικά **σχόλια- γενικές παρατηρήσεις** στα δύο ποιήματα που βρίσκονται αμέσως μετά το ποίημα του Δροσίνη: ***Τζιτζίκια στήσαν το χορό*** του Γιάννη Ρίτσου και ***Κάτω στις Μαργαρίτας το αλωνάκι*** του Οδυσσέα Ελύτη. Πρόκειται για δύο μικρά ποιήματα τα οποία επίσης υπάγονται στη θεματική ενότητα **Άνθρωπος και Φύση**.

Όπως και στο ποίημα του Δροσίνη την περασμένη φορά, θα κάνω σε αυτό το έγγραφο μερικές παρατηρήσεις σε κάθε στροφή του ποιήματος ώστε να σας βοηθήσω στην κατανόηση του περιεχομένου των δύο ποιημάτων. Στο τέλος θα σας δώσω κάποιες **ασκήσεις- εργασίες για το σπίτι**, τις οποίες θα σας παρακαλέσω θερμά να τις κάνετε όλες **γραπτά** και να τις αποστείλετε στην προσωπική διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: apapadopoulos58@yahoo.com.

Β. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Γιάννης Ρίτσος,

Τζιτζίκια στήσαν το χορό

Το πρώτο ποίημα με τον τίτλο *Τζιτζίκια στήσαν χορό* είναι του **Γιάννη Ρίτσου**.

Ο Γιάννης Ρίτσος (1909 - Αθήνα, 11 Νοεμβρίου 1990) ήταν ένας από τους σπουδαιότερους Έλληνες ποιητές με διεθνή φήμη και ακτινοβολία. **Πολυγραφότατος και παραγωγικότατος**, δημοσίευσε πάνω από εκατό ποιητικές συλλογές και συνθέσεις, εννέα μυθιστορήματα, τέσσερα θεατρικά έργα και μελέτες. Ποιητής που εξέφρασε τους **συλλογικούς πόθους και προσδοκίες των απλών εργαζόμενων ανθρώπων του μόχθου αλλά και των ονείρων του Ελληνικού λαού για εθνική και κοινωνική απελευθέρωση**, ο Γιάννης Ρίτσος θα γράψει μνημειώδεις ποιητικές συνθέσεις, όπως *Ο Επιτάφιος*, *η Ρωμιοσύνη*, *Σονάτα του Σελινόφωτος* και *Τέταρτη Διάσταση*. Πολλά ποιήματα του Ρίτσου έχουν μελοποιηθεί από τον Μίκη Θεοδωράκη, γνωστότερα εξ αυτών: *Η Ρωμιοσύνη* και ο *Επιτάφιος* αλλά και άλλα και έτσι ο Ρίτσος μπορεί να θεωρηθεί ως ένας από τους πιο πολυτραγουδισμένους και δημοφιλείς Έλληνες ποιητές.

Αυτά ως μερικές πληροφορίες για το έργο του Γιάννη Ρίτσου. Αναπαράγω το ποίημα του βιβλίου ακριβώς από κάτω:

Τζιτζίκια στήσαν το χορό

Τζιτζίκια στήσαν το χορό
στο ντάλα μεσημέρι
και στέκουν γύρω τα παιδιά
και παίζουν παλαμάκια.

Μια πεταλούδα διάφανη,
πορτοκαλιά και μαύρη,
στον γέρο κόσμο στάθηκε
τα φρύδια επάνω, αντήλιο,
κι έπαιζε και κρυφόνεφε
της πίκρας μαντιλάκι.

Γ. Ρίτσος, *Παιχνίδια τ' ουρανού και
του νερού*, Κέδρος

Στο μικρό ποίημα των δύο στροφών του βιβλίου μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής σημεία:

- 1) Στην **πρώτη στροφή** επικρατεί μία **εύθυμη, γιορταστική** και σφύζουσα από **χαρά** ατμόσφαιρα. Μία μεταφορικού χαρακτήρα **οπτική εικόνα** με τζιτζίκια να έχουν στήσει χορό μέσα στο **καλοκαιρινό** μεσημέρι και με παιδιά να στέκονται και να χτυπάνε παλαμάκια μας δημιουργεί ένα κλίμα ανεμελιάς και χαράς με ανθρώπους και έμβια όντα της φύσης να είναι συμμετοχοί- κοινωνοί της γενικής ευθυμίας που επικρατεί. Αυτή η **ανεμελιά, χαρά** και **ευθυμία** εκφράζεται προφανώς μέσω μίας **προσωποποίησης**: του χορού των τζιτζικιών, που είναι και το κεντρικό- κυρίαρχο γεγονός της περιγραφόμενης σκηνής.
- 2) Στη **δεύτερη στροφή** το κλίμα- ατμόσφαιρα είναι **αισθητά διαφορετικό**. Και πάλι έχουμε μία **ζωηρή οπτική εικόνα**: *μία πεταλούδα πορτοκαλιά και μαύρη εμφανίζεται να στέκεται πάνω από τα φρύδια του κόσμου*. Η εικόνα ενέχει και στοιχείο **προσωποποίησης**: η πεταλούδα παρουσιάζεται να παίζει και να γνέφει διακριτικά, κρυφά, ένα μαντιλάκι, το οποίο είναι μαντιλάκι πίκρας: εκφράζει δηλαδή έναν χαιρετισμό που περιέχει ένα συναίσθημα πίκρας. Κι εδώ ακριβώς βρίσκεται η χτυπητή αντίθεση με την προηγούμενη στροφή: εδώ δεν υπάρχει ευθυμία, χαρά και εορταστική διάθεση, αλλά ένα αίσθημα- ελαφριάς, έστω- πίκρας που εκφράζεται μέσα από την προσωποποιημένη κίνηση- ενέργεια της πεταλούδας

2.Οδυσσέας Ελύτης

Το δεύτερο, εξίσου σύντομο ποίημα με τον τίτλο *Κάτω στις μαργαρίτας το αλωνάκι* είναι του **Οδυσσέα Ελύτη**.

Ο **Οδυσσέας Ελύτης** (λογοτεχνικό ψευδώνυμο του **Οδυσσέα Αλεπουδέ** (1911 - 1996), ήταν ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές, μέλος της λεγόμενης **λογοτεχνικής γενιάς του '30**. Ευτύχησε να τιμηθεί το 1979 με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας- ο δεύτερος και τελευταίος μέχρι σήμερα Έλληνας που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ, μετά τον Γιώργο Σεφέρη το 1963. Γνωστότερα ποιητικά του έργα είναι τα εξής: *Άσμα Ηρωικό και Πένθιμο για το χαμένο Ανθυπολοχαγό της Αλβανίας*, *Ήλιος ο πρώτος* και οι *Προσανατολισμοί* και φυσικά η αριστουργηματικό και μεγάλης πνοής ποιητική του σύνθεση, το *Άξιον Εστί*, το οποίο **αποτελεί μία υψηλής έμπνευσης ποιητική έκφραση της μαρτυρικής εμπειρίας του Πολέμου και της Γερμανικής Κατοχής του Ελληνικού λαού αλλά και του ηρωικού αγώνα του για Απελευθέρωση**. Θα μελοποιηθεί από τον Μίκη Θεοδωράκη και θα τραγουδηθεί όσο κανένα άλλο, ίσως, ποιητικό έργο. Με επιρροές από το λογοτεχνικό ρεύμα του Υπερρεαλισμού, διαμόρφωσε ένα **προσωπικό γλωσσικό ποιητικό ιδίωμα** και θεωρείται ένας από τους ανανεωτές της ελληνικής ποίησης. Ποιήματα και συλλογές του έχουν μεταφραστεί μέχρι σήμερα σε πολλές ξένες γλώσσες.

Αυτά ως μερικές γενικές και χρήσιμες πληροφορίες για το ποιητικό έργο του Οδυσσέα Ελύτη. Αμέσως πιο κάτω αναπαράγω το ποίημα:

Κάτω στις μαργαρίτας το αλωνάκι

Κάτω στις μαργαρίτας το αλωνάκι
Στήσαν χορό τρελό τα μελισσόπουλα
Ιδρώνει ο ήλιος τρέμει το νερό
Φωτιάς σουσάμια σιγοπέφτουνε
Στάχια ψηλά λυγίζουνε το μελαψό ουρανό.
[...]
Πέρα μέσ' στα χρυσά **νταριά** κοιμούνται αγοροκόριτσα
Ο ύπνος τους μυρίζει πυρκαγιά
Στα δόντια τους ο ήλιος σπαρταράει
Απ' τη μασχάλη τους γλυκά στάζει το μοσχοκάρυδο.

Ο. Ελύτης, *Ποίηση*, Ίκαρος

Στο ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη μπορούμε να σχολιάσουμε τα εξής σημεία:

1) Όπως και στο ποίημα του Ρίτσου, έτσι και εδώ στην **πρώτη στροφή** έχουμε την **οπτική εικόνα ενός χορού**. Μόνο που εδώ τον χορό παρουσιάζονται, πάλι μέσω προσωποποίησης, να τον έχουν στήσει μελισσόπουλα, χορός που συμβαίνει σε έναν χώρο που ο ποιητής τον αποκαλεί *αλωνάκι της μαργαρίτας*. Πάλι ο χορός παρουσιάζεται να είναι έντονος- **τρελό** τον αποκαλεί ο ποιητής - και στο κλίμα χορευτικής ευθυμίας των μελισσόπουλων εμπλέκεται ο ήλιος, ο οποίος παρουσιάζεται, **μέσω προσωποποίησης**, να *ιδρώνει*. Το **νερό**, δεύτερο στοιχείο της φύσης, *τρέμει* και συνακόλουθα αξίζει να επισημανθεί η εντυπωσιακή, **μεταφορικού χαρακτήρα, εικόνα**: “*σουσάμια φωτιάς σιγοπέφτουνε*”- έκφραση που ξενίζει τον αναγνώστη, καθώς η **γλωσσική τόλμη και φαντασία** του ποιητή, υπερβαίνοντας τους κανόνες της λογικής, συνάπτει τη «φωτιά» με τα «σουσάμια» και δημιουργεί ένα **ασυνήθιστο ονοματικό σύνολο**, νοηματικά- λογικά ακατανόητο: τα σουσάμια της φωτιάς. Πιθανότατα με αυτήν την λεκτική επινόηση ο ποιητής θέλει να υπογραμμίσει και να τονίσει ακόμη περισσότερο το κλίμα οργιαστικού χορού που δημιουργεί ο χορός των μελισσόπουλων και το κλίμα έντονης καλοκαιρινής ζέστης μέσα στην οποία εκτυλίσσεται, συμβαίνει ο χορός τους. Νέα **μεταφορική εικόνα**, εξίσου **τολμηρή** : *ψηλά στάχνα λυγίζουν τον ουρανό*.

Ήλιος- νερό- ουρανός: τρία **βασικά στοιχεία του σύμπαντος** παρουσιάζονται να εμπλέκονται και να συμμετέχουν, αλλά και να πλαισιώνουν τον χορό των μελισσόπουλων.

2) Στη **δεύτερη στροφή** έχουμε την εμφάνιση της **ανθρώπινης παρουσίας** και μάλιστα με τη μορφή **παιδιών-αγοροκόριτσων**. Κυριαρχεί η οπτική **εικόνα αγοροκόριτσων** που εμφανίζονται να **κοιμούνται** – νέα τολμηρή λογικά και γλωσσικά μεταφορά – « μέσα σε νταριά», ένα φυτό που, όπως εξηγείται στις υποσημειώσεις, παράγει ένα καρπό για ωδικά πτηνά. Αγόρια και κορίτσια που κοιμούνται μέσα σε φυτά: πιθανότατα ο ποιητής να θέλει να τονίσει με αυτήν τη μεταφορά την στενή σύνδεση των νεανικών κορμιών με το περιβάλλον φυσικό τοπίο.

Όμως, η γλωσσική τόλμη και φαντασία του ποιητή δεν σταματάει εδώ. Στα δόντια των εφηβικών προσώπων, που παρουσιάζονται να κοιμούνται, *σπαρταρά ο ήλιος* (**μεταφορική εικόνα και προσωποποίηση** του ήλιου) και από τη μασχάλη τους *γλυκά στάζει μοσχοκάρυδο*.- μία τολμηρή και άκρως επιτυχημένη **οσφρητική εικόνα που ενεργοποιεί την αίσθηση της όσφρησης** του αναγνώστη! Οι δύο τολμηρές μεταφορικές εκφράσεις- με τις αντίστοιχες εικόνες που εμπεριέχουν - φτιάχνονται πιθανότατα από τον ποιητή στην προσπάθεια του να δηλώσει τη **ζωντάνια, το σφρίγος, την ευωδιά και την ζωτική δύναμη** των εφηβικών κορμιών- που βρίσκεται σε αρμονία με την καλοκαιρινή ζέστη και το γενικότερο οργιαστικό κλίμα που κυριαρχεί και στις δύο στροφές. Και αυτό παρόλο που η **κατάσταση ύπνου** στην οποία βρίσκονται δηλώνει μία κατάσταση αδράνειας, ο ύπνος του είναι ένας **ύπνος ενεργητικός και δραστήριος**: κατά τη διάρκεια του τα εφηβικά κορμιά σφύζουν από ζωτικότητα και ζωντάνια, «εκπέμπουν μυρωδιές και ήλιος σπαρταρά στα δόντια τους». Με καλύτερο τρόπο δεν θα μπορούσε, ίσως, να εκφραστεί το σφρίγος και η δύναμη των εφηβικών κορμιών!

Αυτά είναι τα πιο σημαντικά σημεία που θα ήθελα να επισημάνω και στα δύο κείμενα. Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, θα ήθελα να απαντήσετε **γραπτά** στις ακόλουθες ερωτήσεις και να μου τις αποστείλετε **μέχρι και αυτήν την Τρίτη**:

Γ. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1) Ποια κοινά στοιχεία στο **περιεχόμενο** έχουν τα ποιήματα του Γ. Ρίτσου και του Οδ. Ελύτη;
- 2) Ποιες **αισθήσεις** μας κινητοποιούνται, προκειμένου να προσλάβουμε και να απολαύσουμε τις ποιητικές εικόνες τόσο στο ποίημα του Ρίτσου όσο και στο ποίημα του Ελύτη;
- 3) Το ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη περιέχει αρκετά τολμηρές **μεταφορικές εκφράσεις** και **προσωποποιήσεις** που ξεπερνούν και πάνε κόντρα στους κανόνες της λογικής. Να τις αναφέρετε και να υποθέσετε τι μπορεί να θέλει να πετύχει με τη χρήση τους ο ποιητής
- 4) Πώς συνυπάρχουν μέσα στο ποίημα του Γ. Ρίτσου η **χαρούμενη** και η **πικρή** διάσταση της ζωής;

Αυτά από εμένα σε αυτό το δεύτερο μέρος υλικού για το μάθημα των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

Ο καθηγητής σας

;